

Στρατής Τσίρκας (1911-1980)

Νουρεντίν Μπόμπα (χωρία)

Τον είχα ξεχάσει. Όμως τώρα, έβλεπα πόσο η παρέα του, οι βεγγέρες, κι εκείνες οι ιστορίες που διηγότανε, μένανε βαθιά μου και δρόσιζαν την ανάμνηση των χρόνων που πέρασα μέσα στη ζέστη και τη σκόνη, μέσα στην πίκρα της ξενιτιάς. Πικρό ήταν το ψωμί που τρώγαμε στο Δεϋρούτ, πικρό γιατί μύριζε πικρό φελάχικο ιδρώτα. Ήταν το πρώτο πράμα που μού εξήγησε. «Λάθος κάνεις», μου είπε. «Είναι ένας σπόρος που τον βάζουνε παντού. Λέγεται χέλμπα. Τον ανακατεύουν με τ' αλεύρι, ταΐζουνε τα ζώα και τα πουλερικά. Τον βράζουνε και πίνουνε το ζουμί του. Γι' αυτό σου βρωμάει το γάλα, το νερό, ο αέρας. Σε λίγο κι ο ιδρώτας σου θα μυρίζει χέλμπα, όπως των φελάχων». Μα ήταν κι η σκόνη, πυρρή και πεισματάρική, που γέμιζε το στόμα, έφραζε τα ρουθούνια, έγδερνε από μέσα τα βλέφαρα, κάνοντας ακόμα πιό αμείλιχτο το φων του κατάσπρου ουρανού. Στην άλλη άκρη, βρισκόταν ο μόσκος, σαν ταξικό διακριτικό. Μια πηχτή μυρουδιά που έφερνε λιγούρα. Φορούσαν οι χοντροί τσιφλικάδες κι οι πλούσιοι έμποροι· ο δήμαρχος κι όλη η αχόρταγη φάρα του· και κάτι γυνεικωτοί καλόγεροι της Κόφτικης Μονής της Λαύρας, από τα σύνορα της Λιβυκής, που έρχονταν για να τους αγοράσουμε τα βαμβάκια και, πιο συχνά, τια να ξεθυμάνουν τη μισαλλοδοξία τους, κακολογώντας μας τους Μουσουλμάνους.

Όμως, τις νύχτες, όταν δρόσιζε ο καιρός, το Δεϋρούτ εμύριζε νερά και δέντρα. Μύριζαν οι ιτιές που βουτούσαν τα μαλλιά τους μέσα στα νερά των καναλιών κι οι ξωτικές ζακαράντες, καταφορτωμένες με λουλούδια λιλά. Μοσκοβολούσαν τα μεταξωτά γένεια των πολυχρονίτικων λάμπαχ. Οι βαθύριζες συκομουριές ευώδιαζαν μέλι και πικρό γάλα. Και τα ινδιάνικα φούλια ραίναν τα νοτισμένα χώματα με σαρκώδικα αστέρια. Τις βαθιές νύχτες τα νερά μύριζαν τριφύλλι· κι άλλοτε, τον καιρό της πλημμύρας, ποταμίσια λάσπη που σαπίζει. Μια βουή καταρράχτη γέμιζε αδιάκοπα τον κόσμο· νερά πέφταν απάνω σ' άλλα νερά· ακούονταν γδούποι, ακούονταν αλυσίδες και καρούλια που ανεβάζανε λαμαρίνες από ατσάλι. Σύννεφα, ψιλές-ψιλές σταγόνες σκέκαζαν τα γεφύρια μοιάζαν με μπαλόνια που ταξιδεύουν. Ένιωθες μια ψαρίλα μέσα στα ρουθούνια. Όχι εκείνη της θάλασσας, του ιώδιου και του αλατιού, αλλά κάτι άλλο γλυφό, όλο αποσύνθεση και αμαρτία. Κι από πιο πέρα, μέσ' από τη μαυρίλα της λιπαρής γης ερξόταν μια αποπνιχτική οσμή σβουνιάς και χόρτων κι ο καπνός από τις φωτιές που έκαian. Έξαφνα σου έκοβε την ανάσα μια μπόχα. Το κανάλι κατέβαζε τότε ένα τουμπανιασμένο γάιδαρο με τεζαρισμένα ποδάρια, τότε ένα αρνί ψόφιο, τότε και άνθρωπο. Βροντούσε τις ατσαλένιες του νεροφράχτη για να περάσει, να συνεχίσει το ταξίδι ως τη θάλασσα, που ποτέ δεν την έφτανε.

Το Δεϋρούτ είναι κόμπος αρδευτικός, κλειδί που μοιράζει νερό από το πλατύ κανάλι της Ιβραημίας σ' άλλα πιο μικρά, για το πότισμα της περιοχής. Έχει οχτό νεροφράχτες. Θυμάμαι, όταν η πλημμύρα του Νείλου έφτανε στο κατακόρυφο,

άνοιγαν λίγο-λίγο τις πόρτες κι η στάθμη των καναλιών ανέβαινε. Τότε απάνω στα γεφύρια φαίνονταν οι ψαράδες. Επαγγελματίες βέβαια, αλλά και της περιόστασης, και περαστικοί. Όσοι δε βρίσκαν ένα μεροκάματο σ' όλη τούτη την πλούσια γη πάσκιζαν να ψαρέψουν μια μπουκιά καλαμπόκι, να συψυχοθούνε λιγάκι για να τραβήξουν παρακάτω. Πιάναν ναμπούτια, κάτι μακριά ρόπαλα, στειλιάρια ή σκουπόξυλα και δένανε στην κορφή τους ένα σκοινί μ' ένα βαρίδι στην άκρη, γεμάτο τσιγκέλια· κανένα δόλωμα. Γέρναν απάνω από τις μισάνοιχτες πόρτες και ανεβοκατέβαζαν την «καθετή» μέσα στ' αφρισμένα νερά που ξεχύνονταν. Γάντζωναν στα τυφλά, λαυράκια του ποταμού, μπούλτια, γκαρμούτια, χοντρά χέλια πλακομούτσουνα με μουστάκια και μάτια θολά. Σα νύχτωνε στα γεμάτα, πιάναν το ψάρεμα κι οι νυχτοφύλακες. Αυτοί ανέβαζαν τα πιο μεγάλα ή τα παίρνανε με το στανιό από τους άλλους —και μας τα πουλούσαν. Όλα είχανε μια γεύση χωματίλας.

[...]

Το χτήμα της Εταιρίας έπεφτε μακριά, μα ο Πολύβιος είχε πάρει ένα μόνιππο. Κάναμε λίγο δρόμο· κοντά σ' ένα σύδεντρο από γαζίες σταμάτησε. Έβαλε χωνί την παλάμη στο καλό του αυτί.

—Την ακούς; μου λέει.

Από πέρα ερχόταν ρυθμικό, σαν ατσαλένια ανάσα γεμάτη σφρίγος, το χάνχαν-χάν της εξάτμισης μιας ντηζελομηχανής.

—Η Χαρίκλεια! είπα εγώ.

—Κελαδάει το σκαπαμέντο της, απαράλλαχτα όπως την πρώτη μέρα που την έβαλα μπρος, πριν πενήντα χρόνια! Φτου να μην τη βασκάνω, είπε ευχαριστημένος και γύρευε να χτυπήσει ξύλο.

Χαρίκλεια λέγανε τη μάνα του. Δέκα χρονώ παιδάκι την άφησε στο Καστελλόριζο και ποτέ πια δεν την ξανάδε. Στο Μισίρι, «που μαζεύανε τις λίρες στο δρόμο», τον περιμάζεψε ένας γερμανοελβετός μηχανικός για να τού φέρνει τη λαδιέρα και τα κλειδιά και να του χύνει νερό να πλένεται. Ο Χέγλαρ για να δουλέψει έπρεπε να' χει δίπλα του τη μπουκάλα το ουίσκυ. Μεθούσε κι άρχιζε τις σβερκιές. «Χτήνη! Βρομότοπος!» Αλλά κέρδιζε πολλά... Έτσι βρέθηκαν, στις αρχές του αιώνα, να στήνουν στην Άνω Αίγυπτο ντηζελομηχανές για το πότισμα των μεγάλων τσιφλικιών. Στο Δεϋρούτ, το παλιό αφεντικό μας ο Ροζάκης, παράγγειλε στο Χέγκλαρ ένα μοτόρι. Έχτιζε τότε τον αλευρόμυλο. Ο Ελβεταράς, για να εισπράξει γερή μεσιτεία, τού κόλλησε ένα θεριό, 250 άλογα. Ο Ροζάκης έκανε το χαζό, είχε το πλάνο του. Σε πεντέξι χρόνια, διάλυσε το μύσο κι έχτισε βαμβακομηχανή, την πρώτη της περιοχής. Και πλούτισε.

Όταν έφτασαν τα κιβότια με τα κομμάτια της μηχανής και τ' άνοιξαν κάτω από τη μεγάλη συκομουριά, ο Πολύβιος τρελάθηκε! Έξι χρόνια στη δούλεψη του Ελβετού,

τέτοιο αριστούργημα δεν είχε ματαδεί. Η ψυχή του κόλλησε πάνω της. Ήρθε η μέρα που όλα ήταν αλέστα στην εντέλεια. Ο μηχανικός έδωσε το πρόσταγμα κι ο Πολύβιος έβαλε μπροστά. Ακούστηκε τότε αυτό το εξαίσιο χάνχαν-χάν.

—Αφεντικό, λέει του Ροζάνη, πάρε με μηχανικό της. Όσα-όσα. Δεν ξεκολλάω από δω.

Γύρισε και με βουρκωμένα μάτια είπε τα ίδια στ' αράπικα για τον Ελβετό. Κατέβασε τα μούτρα του αυτός. Πήρε καινούρια μπουκάλα, την άνοιξε. Ήταν πολύ συλλογισμένος.

—Εις υγείαν, είπε. Εσείς ποτέ σας δε θα προκόψετε. Είσαστε πολύ αισθηματική ράτσα.

Ο Ροζάκης μιλιά. Κελεπούρι ήταν αυτό. Έτσι πέφταν τα ορτύκια ψημένα, μέσα στο σκούφο του.

—Άκουσ' εδώ, του λέει ο Χέγκλαρ και τον έπιασε από το γιακά. Ξέρεις τί σου δίνω; Σκλάβο, όχι μηχανικό! Αυτός έπρεπε να 'ναι ο αφέντης της. Μια φορά το χρόνο θα περνώ να βλέπω. Και, πού 'σαι; Μην εκμεταλλευτείς τώρα τον άνθρωπο κι αύριο μεθαύριο τους χωρίσεις, θα 'χεις να κάνεις μαζί μου! Έμπορος είσαι εσύ και την ψυχή σου πουλάς. Όπου πάει αυτή, μαζί της θα πάει κι ο Πολύβιος.

Κι αλήθεια, όταν ύστερα από σαράντα χρόνια, οι κληρονόμοι του Ροζάκη τα κάναν ρόιδο και ξεπουλούσαν στο σφυρί την περιουσία του πατέρα τους, η Εταιρία που αγόρασε τη Χαρίκλεια πήρε μαζί και τον Πολύβιο. Σαράντα χρονώ μηχανή τότε, κι ήταν σα μόλις να τη βγάζανε από το κουτί.